

90 En sådan glædesregn indhyllend hende,
frembåret af de himmelske substanser
der skabtes for at kredse rundt deroppe,
at intet som jeg hidtil havde skuet
93 før havde holdt mig sådan tryllebundet,
og lignet Gud i samme grad som dette;
og englen som jeg før så svæve nedad
udbredte sine vinger foran hende
96 idet han sang: 'Hil dig, du nåderige'.
Af salighedens hof blev denne hymne
besvaret jublende fra alle sider,
99 og klarere sås alles øjne flamme.
– "Hellige fader, som for min skyld dvæler
så langt under den høje glædens bolig
102 som du blev udvalgt til i tidens morgen:
hvem er den engel der så henrykt skuer
ind i vor dronnings øjne, så forelsket
105 at han ser ud som om han stod i flammer?" –
således søgte jeg nu atter viden
hos ham der genspejled Marias skønhed,
108 som morgenstjernen får sin glans af solen.
Og han: "Så megen dristighed og glæde
en engel eller menneskesjæl kan eje,
111 blev givet ham, og sådan bør det være;
for det er ham der nedsteg til Maria
med palmerne i hånd, da Guds søn ville
114 bære vort kød, og tåle kødets byrde.
Men lad nu dine øjne følge med når
jeg taler om patricierne i dette
117 retfrædige og fromme kejserdømme:
De to der sidder øverst, og er saligst
fordi de er så nær ved kejserinden,
120 i dem har denne rose sine rødder.
Til venstre ser du ham der ubetænksomt
bed af den frugt hvis bitre smag fra da af
123 forfølger menneskeheden; og til højre

126 sidder den første kirkefader, han som
af Kristus fik betroet rosens nøgler
der lukker op og i for dette rige.
Og han som før sin død modtog et syn af
129 alt ondt den smukke brud, hun som blev vundet
med lansen og med naglerne, skal lide,
sidder hos ham, og hos den anden sidder
den mand der førte et forhærdet, stædigt,
132 vrangvilligt folk, hvis brød var himlens manna.
Over for Peter ser du Anna sidde:
hun fryder sig ved synet af sin datter
135 imens hun synger skaberen sin lovsang;
og overfor den første fader sidder
Lucia, hun som sendte Beatrice
138 til hjælp da du var nær ved at fortvivle.
Men snart er tiden for din drøm til ende,
så lad os slutte, som den gode skrædder
141 der skærer kappen efter klædemålet,
og vende blikket mod den første kærlighed:
lad dine øjne nu omsider trænge,
144 ind i hans stråleglans, så langt de evner.
Dog først, for at du ikke løfter vingen
og tror du flyver opad, mens du daler,
147 må vi med hellig bøn bevæge hende
der råder for al hjælp, om med sin nåde
at bistå dig ved denne sidste rejse;
151 så følg nu mine ord med mund og hjerte."
Og denne bøn steg dernæst fra hans læber:

SANG XXXIII

3 "Jomfru og moder, født af den du fødte,
du ringeste, mest ophøjede skabning,
udvalgt af forsynet fra tiders morgen;

6 igennem dig blev menneskenaturen
 så værdig at dens skaber ikke skyed
 at blive til ved dig, hans egen skabning.
 I dit liv tændtes kærligheden atter,
 og ved dens varme spired denne rose
 9 der gror i evighedens fred heroppe.
 En kærlighedens fakkel, højt i zenith,
 er du for os heroppe; og dernede
 12 er du for dødelige håbets kilde.
 Så herlig er du, Frue, og så mægtig,
 at den der uden dig vil søge nåden
 15 må sande at hans længsel fattes vinger.
 Din mildhed nøjes ikke med at bistå
 den som anræber dig, men iler ofte
 18 forud for bønner, blot fordi du vil det.
 I dig er miskundhed, i dig er ømhed,
 i dig er storsind og hver dyd forsamlet
 21 som det forundes skabninger at eje.
 Hør nu hvor denne mand, som på sin rejse
 fra universets bund til denne himmel
 24 har skuet, et for et, sjælenes riger,
 anræber dig, med bøn om at forlene
 ham med så megen kraft at han kan løfte
 27 sit blik op til den endelige frelse.
 Og jeg, som aldrig har begæret synet
 for egen del mer end jeg gør for hans skyld,
 30 følger min bøn til hans: modtag den nådigt,
 og lad ved dine bønners kraft hans øjne
 befries helt for jordisk dunst og blændværk,
 33 så han formår at se den største glæde.
 Og endnu én bøn har jeg til dig, dronning,
 der evner hvad du vil: bevar hans hjerte
 36 sundt og oprigtigt også efter synet.
 Lær ham at tøjle dødelige drifter:
 se, alle salige og Beatrice
 39 folder for mine bønner deres hænder!”

42 De øjne som Gud selv elsker og ærer
 var fæstnet på den talende, og viste
 hvor højt hun skatter inderlige bønner;
 så vendtes de mod evighedens lysvæld,
 som ingen skabning, tror jeg, er i stand til
 45 at skue ind i med så klare øjne.
 Og jeg, så nær ved målet for min længsel,
 gav nu begærets flamme lov at blusse
 48 så højt og rent den ville, i mit indre.
 Bernhard gav mig et smil, et vink: “Se opad!”
 men af mig selv havde jeg allerede
 51 vendt mine øjne derhen hvor han ville,
 idet mit blik nu blev bestandig renere
 og trængte stadig dybere i strålen
 54 fra dette lys, der i sig selv er sandhed.
 Fra da af steg mit syn så højt at sproget
 ikke kan rumme det, ej heller magter
 57 erindringen at fastholde det sete.
 Som den der har et syn i sine drømme
 og siden intet husker: kun et aftryk
 60 af følelsen i drømmen er tilbage –
 er jeg i dette nu, for skønt visionen
 er næsten borte, mærker jeg dog stadig
 63 en dryppen af dens sødme i mit hjerte.
 Således mister sne sin form i solen,
 således gik sibyllens spådom tabt i
 66 de lette blade vinden hvirvlede med sig.
 Du lys der hæver dig så højt op over
 hvad dødelige fatter: giv min tanke
 69 lidt af hvad jeg erfared der, tilbage,
 og skænk min tunge blot så megen kraft at
 den evner at formidle dog en gnist af
 72 din herlighed til fremtidige slægter;
 for genkaldes blot lidt i min erindring,
 og genlyder blot lidt dér af i verset,
 75 vil man dog ane skyggen af din storhed.

78 Så stærkt var vistnok dette lys jeg udholdt
at jeg, om jeg et øjeblik var veget
derfra med øjnene, var blevet blændet.
Og jeg erindrer at jeg derfor voved
at udholde det længe, til mit blik blev
forenet med det græseløse væsen.
81 Du nådens overflod, som gavmildt skænkede
mig mod til tildidsfuldt at fæstne blikket
i dette lys, til grænsen af min evne!
84 I dybet af det så jeg alt som spredtes
som løse blade gennem universet,
her samlet i ét bind, ved kærligheden:
87 substans og accidens, og disses samspil
var ligesom sammenknyttet eller – flettet
så tæt som mine ord kun svagt kan skildre.
90 Det bånd der sammenbinder universet
tror jeg jeg så – for mens jeg skriver dette,
93 mærker jeg glæden vokse i mit indre.
Ét kort sekund gav mig en større glæmsel
96 end femogtyve sekler gav den færd hvor
Neptun med undren skued Argos' skygge.
Således ubevægeligt, fordybet,
opmærksomt, fik mit sind des større iver
99 efter at skue, desto mere det skued.
For virkningen af dette lys er sådan
at den der ser det, ikke er i stand til
af egen drift at vende blikket fra det:
102 thi alt hvad vores vilje stræber hen mod
findes forsamlet dér, og uden for det
er alt hvad dér er fulden, ufuldstændigt.
105 Men min fortælling blir nu mere fattig,
mer sparsom end selv diebarnets tale
i forhold til de ting jeg endnu husker.
108 For dette lys der lever, indeholder
et eneste bestandigt, simpelt billede,
111 der ikke skifter form, og dog fornyer sig.

114 Og som mit blik fik stadig større styrke
og ændredes derved, så' jeg hvorledes
det samme billed skifted form og indhold:
dybt inde i det klare lysvæld fremstod
tre cirkler, ringe, kredse, ens i formen,
117 af samme omkreds men forskellig farve.
Den første syntes spejlet i den anden
som regnbue i regnbue; den tredje
120 var som en flamme, næret af dem begge.
Hvor svagt er sproget her, hvor blegt mod tanken,
og denne i sig selv så svag mod synet
123 at 'svag' er alt for svagt et ord at bruge!
Evide lys, der hviler i dig selv kun,
der indser selv dig selv, og selv blir indset:
126 med indsigst elsker, elskes, ses og ser du!
Og i dit eget kredsløb, født og spejlet
i dig og af dig, som jeg ivrigt fulgte
129 en stakket stund med dødelige øjne,
så' jeg med ét, i lysets egen farve,
malet i cirklen, vores eget billed,
132 som blikket dykket i så dybt det kunne.
Som man forgæves vil med passer, formler
beskrive cirkelns kvadratur og finde
135 dens regel og begyndelse, således
unddrog det syn jeg så sig ord og tanke:
jeg ville gribe billedet og passe
138 det ind i cirkelns form, men kunne ikke
– thi pennens fjer er ikke engles fingre –
da stråleglansen gennemtrængte sjælen
141 og lod den blive ét med det den ville.
Dén høje fantasi kan ingen ord nå;
men drift og vilje blev i mig bevæget,
145 så jævnt som hjulet drejes, af den kærlighed
der driver solen og de andre stjerner.

ret sveden af hans ansigt. (I realiteten drejede det sig om en byzantinsk ikon opbevaret i Peterskirken og i middelalderen fremvist til pilgrimsskarer fra det meste af Europa; altså ikke at forveksle med 'Ligklædet fra Torino').

125 *Faeton*: se *Helv.* XVII 107-8 og note.

136 *som min erindring*: alternativ oversættelse "som fantasien", ital. *immaginar*, der kan betyde såvel evnen til at opfatte og fastholde sansendryk, som evnen til selvstændig billeddannelse eller 'fantasi'. De fleste kommentatorer holder på den første betydning på dette sted.

SANG XXXII

5 *den kvinde*: Eva, ophav til arvesyndens.

8 *Rachel*: jvf. *Helv.* II 102 samt note til forrige sang, v. 67.

10 *Sarah*: Abrahams hustru, og jødernes stammom; mor til Isak.

10-12 *Rebekka*: Isaks første kone. *Judith*: jøddinden der dræbte Holofernes, jvf. *Pg.* XII 58 ff. og note.

32-33 *den kvinde hvis oldebarn...* 'Miserere': Rut (*Rut's bog* IV 13 og 21-22 samt *Matth.* I 15), oldemor til David, som i salmen *Miserere mei* ("Gud, vær mig nådig..."), *Salm.* LI 2-5) udtrykker sin anger over affæren med Beseba (2. *Sam.* XI og XII) og Urias' død.

33-35 *Johannes*: Johannes Døber.

35 *Augustin, Frans, Benedikt*: (om de to sidste, se *hvv.* sang XI 50 ff. og note og sang XXII 38 og note.) *Augustin(us)*, 354-430, den mest indflydelsesrige af alle latinske kirkefædre, især for skrifterne *Bekendelser* (*Confessiones*, en åndelig selvbiografi), og *Om Gudsstaten* (*De Civitate Dei*), der behandler kirkens og det eviges forhold til det timelige, verdslige regimente.

68 *tvillingerne*: Esau og Jakob, se 1. *Mos.* XXV 21-22 og *Romerbrevet* IX 11-13.

75 *synet man blev født med*: evnen til at skue Gud.

76 ff. *I menneskehedens allerførste tider...* osv.: de tre kristne tidsalder: indtil Noah, fra Noah til Kristus, og tiden efter Kristus.

89 *himnelseke substanser*: englene; ang. udtrykket 'substans', jvf. sang XXVI 39, samt næste sang, 88 ff. og note. (I originalteksten står *menti sante*, 'hellige bevidstheder').

94 *englen som jeg før så svæve nedad*: ærkeenglen Gabriel, jvf. sang XXIII 91-111.

124-25 *den første kirkefader... nøgler*: Sankt Peter, med nøglerne til himlen.

127 *han som før sin død modtog et syn*: apostlen Johannes, som forfatter til Apokalypsen el. *Johannes' Åbenbaring*.

131-32 *den mand der førte...*: Moses, der førte israelitterne ud af Ægypten.

133 *Anna*: Marias moder.

137 *Lucia*: se *Helv.* II 97 og note.

139 *den drøm*: jvf. evt. *Helv.* I 10 samt *Pg.* XXIX 142 ff. og note (om *Johs. Ab.*, jvf. ovenfor).

SANG XXXIII

54 *der i sig selv er sandhed*: lyset eksisterer som substans (jvf. v. 88 og note), i kraft af sig selv, ikke i kraft af noget andet. En filosofisk pointe, der let kan overses ved det gængse, omend dækkende danske udtryk 'i sig selv' (ital. 'da se').

65-66 *sibyllens spådom*, osv.: hentydning til skildringen af sibyllen i *Cuma* i *Æn.* III 443-51.

88 ff. *substans* og *accidens*, og *disses samspil*: filosofiske termer, der angiver *hvv.* hvad der eksisterer i kraft af sig selv med nødvendighed (*substanser*) og hvad der eksisterer i kraft af noget andet (*accidenser*) som en ikke-nødvendig form eller tilstand. De to begreber kunne mere dagligdags gengives ved *hvv.* 'tingene' og deres 'tilstand'; imellem disse opererer *il costume* eller *habitus*, som her gengives ved *samspil*: den 'vane' som en given ting har til at være på en bestemt måde. (Som eksempel sang XXVI 130 ff.: "Naturen gav jer *evnen* til at tale [som det af den menneskelige substans' væsen], men sprogets form lod den jer selv bestemme [som noget accidentielt], alt efter hvad I nu finder *behag* i" [afhængigt af *habitus* eller vane]).

95-96 Kort og godt: vandreren skuer her verdensgåden, det *bånd* eller den 'knode' (*il nodo*, v. 91) der holder universet sammen. *femogtyve sekler...* Argos' skygge: Argos var argonauternes skib, se sang II 16 og noter. Havguden Neptun blev forbløffet ved at se skyggen af skibet, fordi han aldrig før havde set noget lignende, idet Argos iflg. myten var det første skib der sejlede på havet. Efter middelalderlig tradition henlægger Dante argonauternes togt til 1223 fvtb., *femogtyve sekler* før fortællingens tidspunkt.

Meningen er altså dobbelt: 'efter et kort øjeblik har jeg glemt mere om hvad jeg så her i himlen, end hvad vi alle har glemt om argonautertogtet, der foregik for 2500 år siden'. Og samtidig: 'jeg blev ligeså forbløffet ved dette syn som Neptun ved at se det første skib'.

116 ff. *tre cirkler*, osv.: treenhedens paradoks, at Gud er én og tre på samme tid.

129-30 (*malet... i lysets egen farve*): et paradoks: at male en figur med samme farve som den baggrund hvorpå den fremstår.

- 134 *beskrive cirkelns kvadratur, osv.*: også en umulighed, men samtidig udtryk for det konkrete matematiske og kunstneriske problem at afbilde figurer i en cirkel- eller rosetformet glasmosaik, som man gjorde i større kirkers korinduer.
- 139 *thi pennens fier...*: el. "for dertil rakte mine vinger ikke". Dante bruger her ordet *penn*, dvs. *fjer* = vinger, eller måske ved association også *penn*efjer.

UDVALGT LITTERATUR

I. TEKSTUDGAVER

Dantes hele forfatterskab kendes udelukkende fra senere afskrifter. De ældste bevarede Komediehåndskrifter stammer fra godt ti år efter hans død i 1321, og fra og med midten af 1300-tallet er der en meget stor håndskriftsproduktion, hvis indbyrdes forhold er vanskelige at udrede. På basis af de ældste håndskrifter udarbejdede Giorgio Petrocchi for en lille menneskealder siden den gængse tekstkritiske udgave, som er grundlaget for stort set alle senere kommenterede udgaver. For nylig har Antonio Lanza fremlagt en alternativ tekstudgave, baseret især på et enkelt florentinsk kvalitets håndskrift fra 1330'erne. Sprogformen er mere florentinsk end hos Petrocchi og ligger i nogle henseender tættere på moderne italiensk, men forskellene er mere af sproghistorisk end oversættelsesmæssig interesse.

Oversættelsen her er foretaget efter Petrocchis tekst, ud fra udgaver anført nedenfor.

a. Komedien:

Der findes et stort antal italienske udgaver af Komedien til læse- eller studiebrug med mere eller mindre udførlig kommentar, herunder sproglig forklaring. Til oversættelsen er især benyttet:

Umberto Bosco & Giovanni Reggio, *La Divina Commedia*, 1-3, Firenze, Le Monnier 1978 og siden. Gode, sprogligt forklarende noter, nyttige for en udlænding. Nogen tendens til overkommentering. Emilio Pasquini & Antonio Quaglio, *La Divina Commedia*, 1-3, Garzanti 1988 og siden. God litteratur- og stilhistorisk indledning, m.m.

Disse to følger, som alle nyere udgaver, den grundlæggende tekstkritiske udgave ved Giorgio Petrocchi: *La Divina Commedia secondo l'Antica Vulgata*, 1-4, Milano 1966-67.

Desuden skal nævnes: